

Vilniaus
universitetas

Socialiniai lietuvių kalbos aspektai ir kontekstai. Kritinė perspektyva

Loreta Vaicekauskienė

2019-04-24

- Veiklos kryptys, tyrimai, rezultatai
- Ateities planai

- Sociolingvistikos miškas ir mano tyrimų laukas
- Globalioji anglų kalba Lietuvoje
- **SLICE**: Geriausios kalbos idėja: kokių permainų laukti?

Sociolinguistics is the **linguistics of choice**, and, if only for that reason, we have to come to grips with the relationship of freedom of the will, human action and language, for choice is a notion which presupposes an **agent** rather than an **automaton**.

(Coulmas 2013: 9)

A decorative line consisting of a vertical segment and a diagonal segment extending from the top left to the top of the vertical segment.

Nuostatos (pasaulio kategorizavimas)

Kalbos **variantiškumą ir kaitą** lemia socialinio tapatinimosi (asimiliacijos) ir socialinio atsiskyrimo poreikiai.

A decorative line consisting of a vertical segment and a diagonal segment extending from the top left to the top of the vertical segment.

Vartosena

“Total linguistic fact” (Silverstein 1985: 220):

- kalbos struktūra
- kontekstualizuota vartoseną
- kalbos ideologijos

Lingvistinė gramatikos teorija vs Lingvistinė kalbos teorija

Sociolingvistika siekia teoretizuoti, t.y. savo duomenimis paaiškinti, kalbos variantiškumą per socialines kalbėtojų **paskatas ir pasirinkimus** skirtinguose socialiniuose kontekstuose.

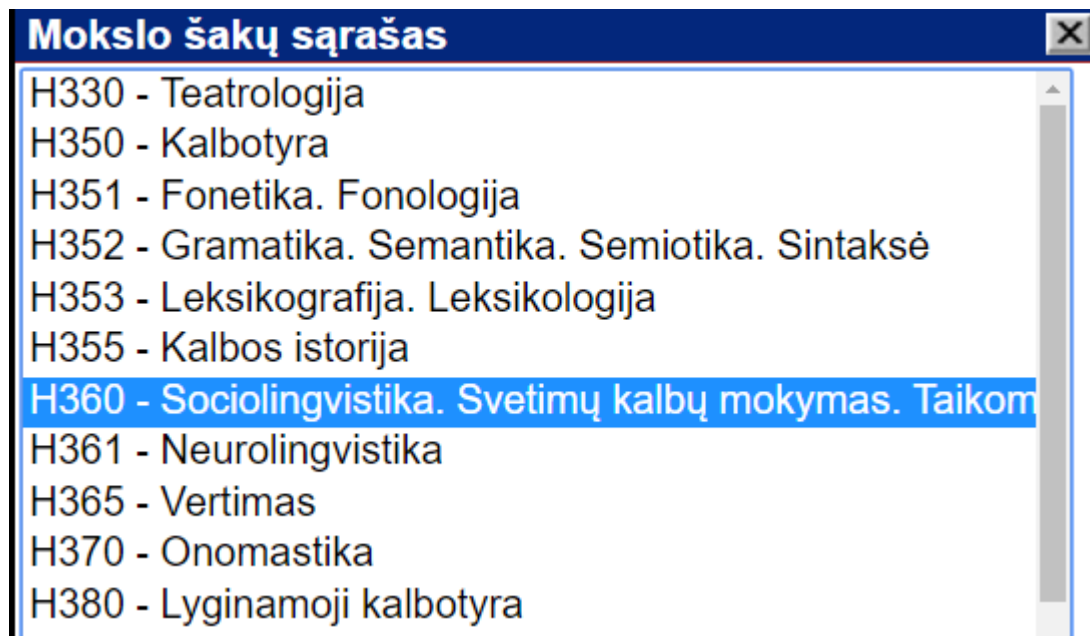
Lingvistika ir sociolingvistika? Kalbos variantai:

- leksiniai, morfologiniai, gramatiniai;
- **socialiniai.**

Indeksų, arba nuorodų, lauko teorija (*Theory of indexical field*)

All meanings of variables constitute a field of potential meanings, i.e. **an indexical field** of ideologically related meanings, any of which can be activated in the situated use of the variable (Eckert 2008: 454).

Sociolingvistika
Lietuvos
moksluose

Sociology of language

Sociolinguistics of society

- kokios yra socialinės kalbos funkcijos, kokios tapatybės ar stiliaus (pa)sąmoningai siekia vartotojai (**tikslai**),
- kokie kalbos variantai turi kokią socialinę reikšmę (**priemonės**).

Sociolinguistics of language

I banga: vidurinioji klasė, ypač moterys, kontroliuoja formalų stilių orientuodamiesi į aukštesnę klasę.

II banga: kalbos keitimas vyksta dėl socialinės tapatybės kaitos.

III banga: tapatybė nėra pastovi, kalba - tik vienas iš asmens stiliaus konstravimo resursų.

(Lyginamieji) doktorantų tyrimai

- 2017–2021: **Eglė Jakelienė** „Literatūros redagavimo idėjos ir praktikos Lietuvoje“ (lyginamasis tyrimas)
- 2015–2020: **Daina Urbonaitė** „Kalbos sampratos gimtosios kalbos mokykliniuose vadovėliuose“ (lyginamasis tyrimas)
- 2012–2018: **Dalia Pinkevičienė** „Mišri kalba ir jos socialinės reikšmės: lyginamasis darbo aplinkų Vilniuje tyrimas“
- 2013–2018: **Vuk Vukotič** „Language serves the people, not the other way around! Ideologies of language in Lithuania, Norway, Serbia and the Baltic, Scandinavian and Ex-Yugoslav regions. A typological perspective on metalinguistic media discourses and language policies“ (lyginamasis tyrimas)

- 2011–2018: **Ramunė Čičirkaitė** „Vilniaus kalbos sociolektai: fonetinių ir akcentinių bruožų tyrimas“
- 2010–2017: **Inga Dervinytė-Vyšniauskienė** „Corpus and qualitative analysis of Vilnius adolescents’ mixed speech: social meanings of Russian and English elements“
- 2010–2017: **Aurytė Čekuolytė** „Vilnius adolescents’ social order: An outsider’s look Inside. An ethnographic and sociolinguistic study of social categories and stylistic practices among Vilnius adolescents“
- 2007–2012 [konsultantė]: **Giedrius Tamaševičius** „Žiniasklaidos lyderių sociolingvistinės kompetencijos vertinimai visuomenės transformacijų kontekste“

Globalioji anglų kalba Lietuvoje

- Anglų kalbos **skoliniai**
- Kalbos **vartojimo** ir **domenų** klausimai
- Anglų kalba kaip **išteklis** - kritinė (socio)lingvistika, be kitų, Blommaert 2010: geopolitinė tapatybė ENG vs RU; simbolinė vertė reklamoje; medialektų socialinės reikšmės

Anglų kalbos socialinė vertė ir mobilumas

Koreliacija su **amžiumi**,
statusu (pareigomis),
pasitenkinimu gyvenimu

Andrius Užkalnis

Kaip žinoti, kad jau esi senas?
Jaunimui CGI yra Computer
Generated Imaging. Man tai
Centrinė Gėrimų Išparduotuvė.

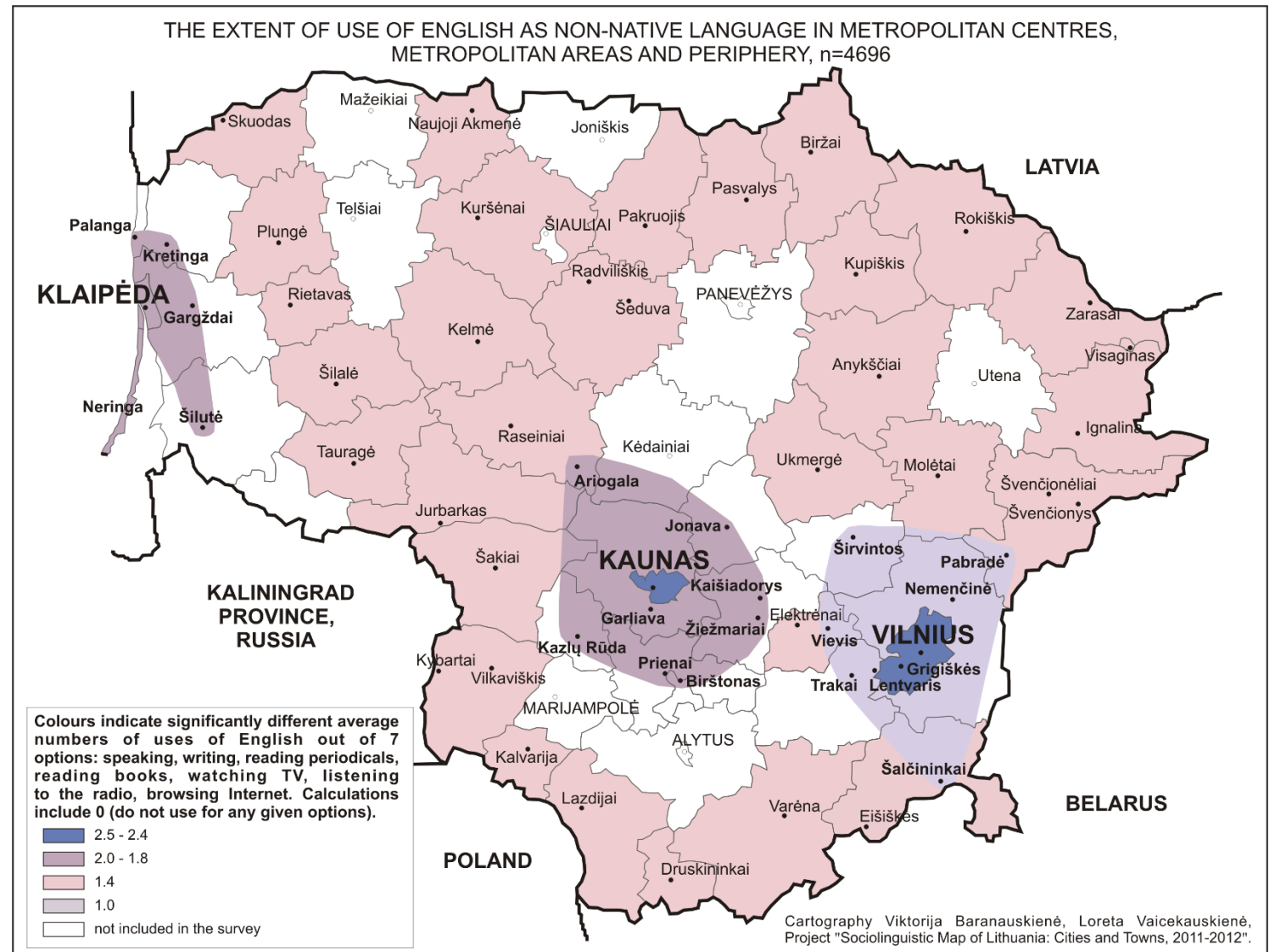
[...]

Monika X

jei moki rusu kalba, esi senas :)))

Vartojimo koreliacija su miesto aplinka ir internetu.

Tinkamumo idėja: versle, reklamoje, moksle (RU – privačiai)

SPALIS Ar tikrai tavęs nėra niekur, jei tavęs nėra
24 d. Facebook?

Viešas renginys · Rengėjas (-ai): Lietuvos žurnalistikos
centras / LŽC

- Negramatiška, sakininėje kalboje taip beveik nebūna

NSDB NAUJŲJŲ SKOLINIŲ DUOMENŲ BAZĖ NSDB

Paieška Papildoma paieška

sociolingvistika

APIE BAZĘ

APIE PAIEŠKĄ

ŠALTINIAI

TYRIMAI

KAIP NURODYTI

BENDRADARBIUKIME

ATSIŲSKITE ŽODĮ

KOMENTARAS

Naujųjų skolinių duomenų bazėje (NSDB) pateikiama informacija apie viešuose rašytiniuose tekstuose nuo Nepriklausomybės atkūrimo vartojamus įvairių kalbų žodžius.

Pagal savo savybes naujieji skoliniai gali gerokai skirtis nuo lietuvių kalbai įprastų skolinių žodžių. Tarp jų nemažai retų ar vienkartinų pavartojimų, kiti buvo vartojami tik trumpą laiką ir ilgainiui išnyko, dar kiti išsiskiria savo forma, nes būna panašūs į citatas iš kitų kalbų. Visi drauge šie žodžiai paženkina pastarųjų poros dešimtmečių rašytinės lietuvių kalbos vartoseną, atskleidžia naujus Nepriklausomos Lietuvos kultūrų kontaktus, žodyno kaitą ir modernėjimą.

NSDB skirta:

- Informacijai apie skolinius teikti: kiek įmanoma, prie skolinių nurodoma reikšmė, originalo forma, atitikmenys, rašybos variantai, giminiški žodžiai ir pateikiama vartosenos pavyzdžių.
- Automatinei duomenų atrankai ir rūšiavimui: galima atlikti skolinių grupių paiešką pasirinktais pūviais – pagal skolino žodžio klasę, to paties kamieno skolinius, kilmės kalbą, temines grupes, vartosenos sritis, morfologinį ir rašybos adaptavimą tekste, grafinį išskyrimą ir kt.

Patinka 2 Dalintis LT EN

DIENOS ŽODIS

fašionistinis

Atitinkantis "Fashion TV" standartus

ATSIŲSTI ŽODŽIAI

tanatovisažas

žmogaus palaikų estetinis ir kosmetinis paruošimas šarvoti

tamperis

prietaisas suspausti kavai espresso aparato rankenėlėje

marginalizuoti

traktuoti ką kaip nereikšmingą, periferinį

IŠ VISO ŽODŽIŲ (2281)

2D

3D

abačis

abbaccio

acid house

acquis

action

afrodiziakas

afrodiziakiškas

afteris

afterpartis

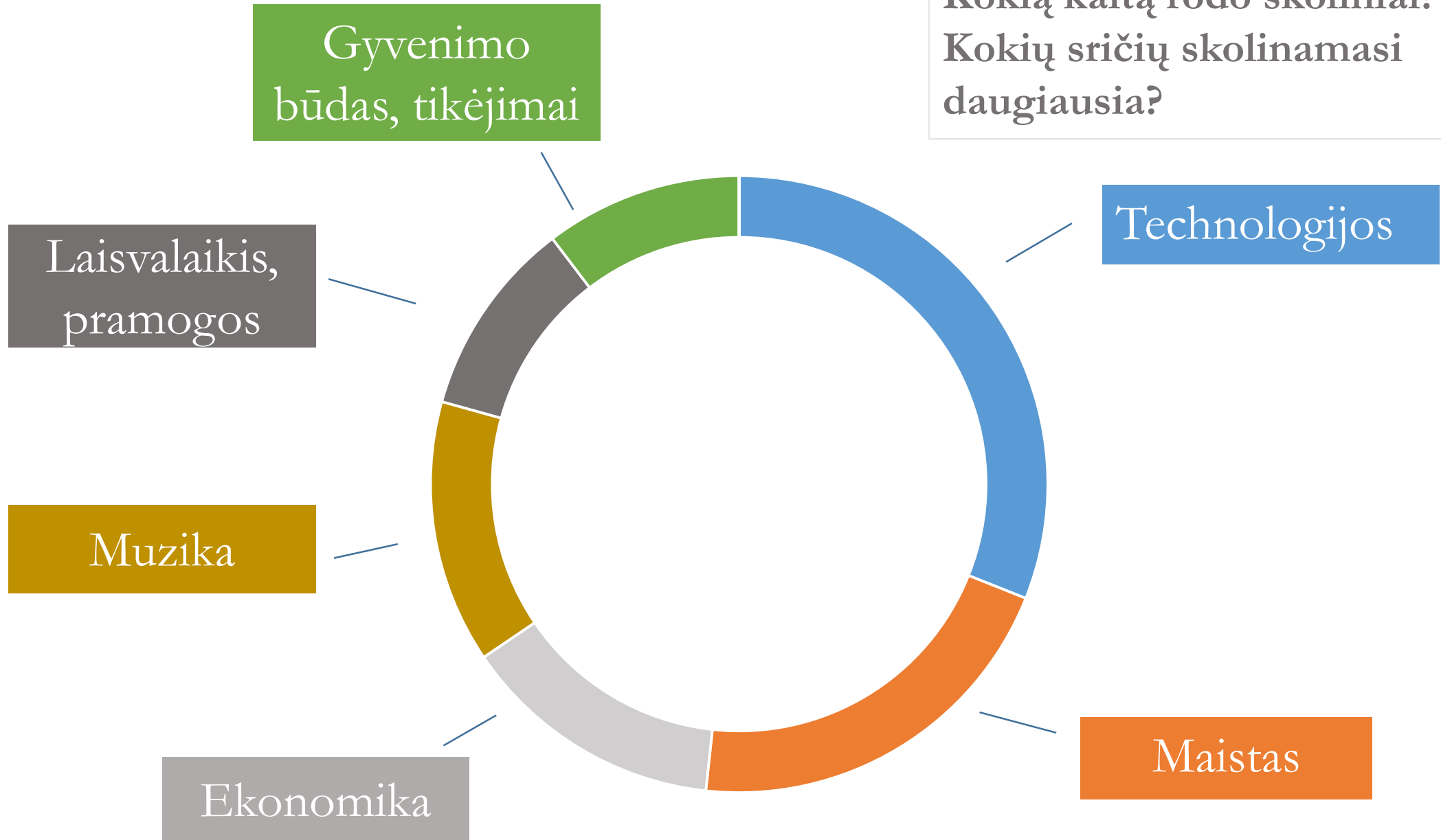
agai

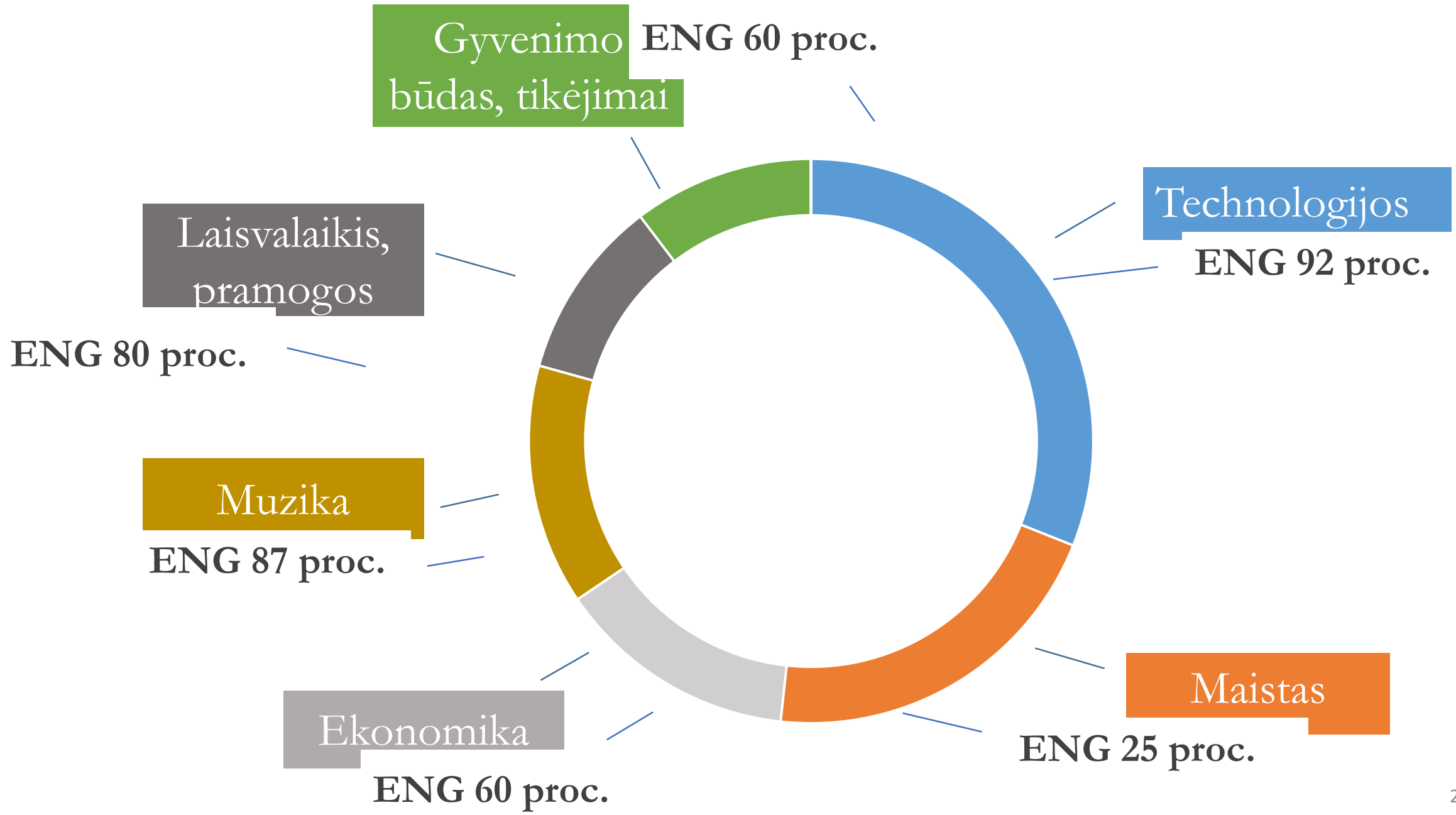
Referentinės/semantinės
priežastys
80-90 proc. – daiktavardžiai
Vyr. g. (-as); retai -(is)

- Kodėl skolinamasi?
- Koks jų santykis su besiskolinančios kalbos sistema?

80-90 proc. integruojasi
– ypač veiksmažodžiai,
taip pat integruojama
rašyba.

Kokią kaitą rodo skoliniai?
Kokių sričių skolinamasi
daugiausia?

beždžioniavimas

prastas skonis

maivymasis

kosmopolitizmas

nepadorumas

žalojamas kalbos jausmas

mažas išsilavinimas

kalbų mišrainė

pasaulio piliečiai mada

menka kultūra

Keturios minutės pėškom nuo namų su awesomeiausia lauko danga ever ir žaidėjais, kurie stato užtvarys į stiprią gynybos pusę. Visam mieste ant turnikų pilna žmonių. Good.

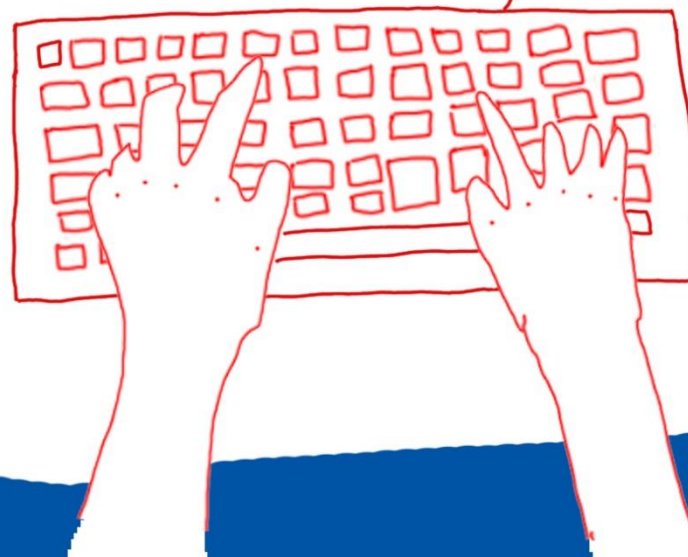

nēra kur statyt, nebent **rait nau** važiuotumēt

Taip, būtent, naudojamos **hai vois** čėindžing
technolodžys.

Гэрай

HOMO
LUDENS

Ką sako mokslininkai?

- **Žaidimas ir išmonė, estetinis ir intelektualinis malonumas** konstruoti naują stilių

(Androutsopoulos 2011, Leppänen 2012, Zhang 2012, Seargeant et al. 2012, Deumert 2014)

440

Sąmoningas kalbos formų
maišymas; laikas ir erdvė
laisvei, žaidimui, juokui,
maištas prieš suvaržymus ir
autoritetus

- Michailas Bachtinas: **heteroglosija** ir **karnavalas**
- Roy Oldenbergas: **trečioji erdvė** su *joie de vivre*, šventės dvasia ir juoku.

Smuklės ar gatvės kampo
atitikmuo

nerimtas žaidžiantis
pilietiškas juokingas
kietas kitoks
kūrybingas kompetentingas
ironiškas linksmas
nestandartiškas
vakarietiškas

GERIAUSIOS KALBOS IDĖJA:
kokių permainų laukti?

**(1) Subjektyvieji veiksniai
labai svarbūs**

(2) Jie keičia kalbą

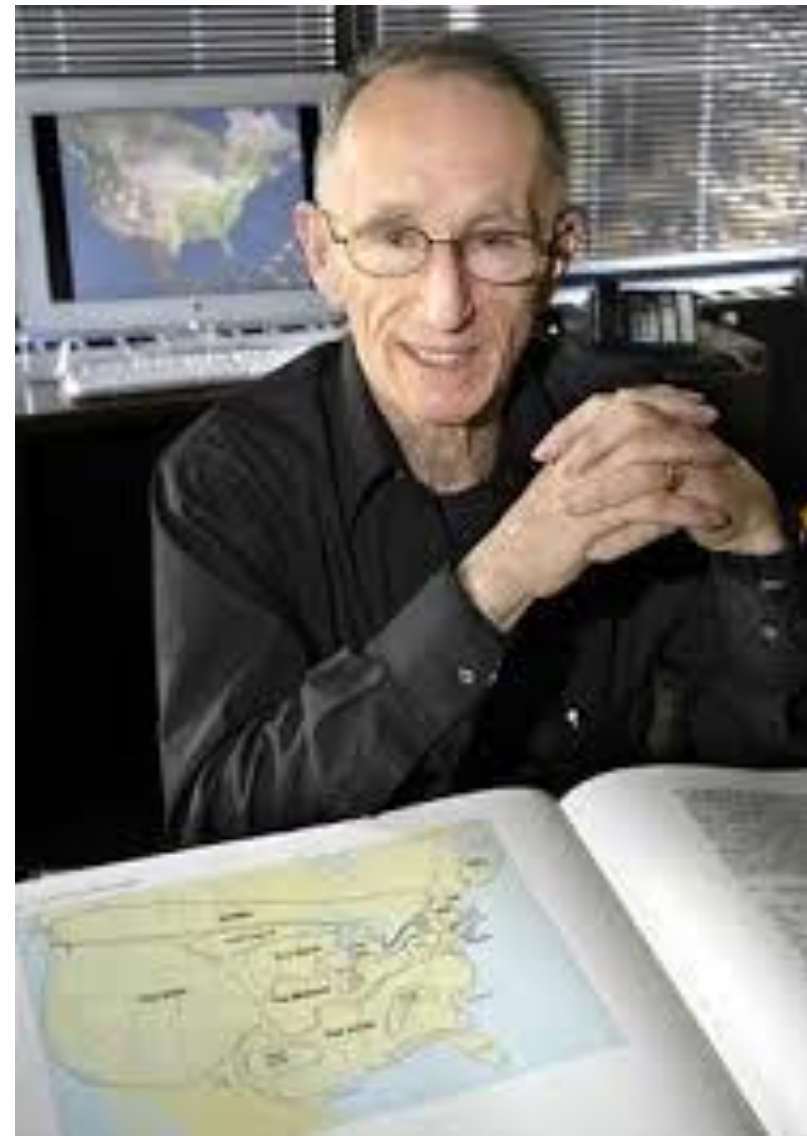
Prof. Tore Kristiansen,
LANCHART Centre,
Kopenahagos un.

Pokyčiai iš viršaus

➔ atviros nuostatos

Pokyčiai iš apačios

➔ paslėptos nuostatos

Iš viršaus: dėl tarmės stigmatos ir bendrinės kalbos prestižo žmonės kontroliuoja savo ir kitų „netaisyklingumus“ – atskiras kalbos formas.

23 val. · 🌐

Nėra priešdėlio -da :):):):)

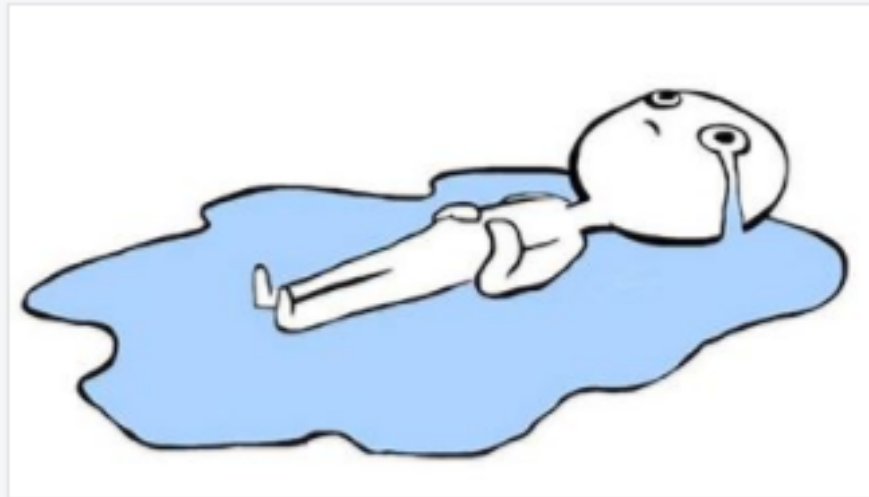
👍 Patinka

💬 Komentuoti

➦ Dalintis

Geležinė Lapė

Cha cha · Atsakyti · 👍🤔🙄 38 · 23 val.

Iš apačios: nesąmoningai tapatinamasi socialiai, be savikontrolės. Šie vertinimai paveikia **ištisas kalbos atmainas** (jos nyksta arba išlieka).

Kalbos kitimą lemia vidiniai lingvistiniai veiksniai – mechaninis ‘interakcijų dažnumo’ poveikis (Labov 2001: 20)

Ankstesnių „pasąmoninių“ tyrimų klaidos

Paklauskite **kalbos** ir įvertinkite,
ar šis žmogus tinka dirbti TV.

Du sąmonės lygmenys – dvi vertybių sistemos

sąmoningasis **vs** pasąmoninis

„teisingi“ atsakymai

realus tapatinimasis

Atvirosios nuostatos palaiko/atkarvoja oficialią kalbos politiką, viešąją opinią (Preston 2009: 115–117; Garret 2010: 57)

Paslėptosios lemia vartojimą ir ... leidžia spėti permainas (Kristiansen, Garret & Coupland 2005; Coupland 2009; Preston 2009)

Kad sužinotume paslėptąsias nuostatas...

turime kontroliuoti informantų sąmonę.

Danų teorija ir metodai kaip eksporto prekė (Kristiansen, be kitų, 1997, 2001, 2004, 2009, 2011; per 1000 moksleivių duomenys)

2009: SLICE – *Standard Language Ideologies in Contemporary Europe* (beveik 100 tyrėjų, keliolika kalbos bendruomenių: **geriausios kalbos idealai ir kaita žiniasklaidoje**). Pirmieji rezultatai: Kristiansen and Grondelaers 2013.

Du scenarijai (Auer & Spiekermann 2011; Coupland & Kristiansen 2011):

(1) *standartizacijos* ir (2) *destandartizacijos*.

- (1) Variantiškumo mažėja, atmainos vienodėja ir artėja prie kodifikuoto standarto, atitinkančio raštą. Arba: „vienos geriausios kalbos“ ideologija išlieka, bet „geriausi“ tampa dar ir kokios kitos, iki šiol nevertintos (paprastų žmonių) kalbos bruožai.

Demotizacijos scenarijus šiandieninėje Europoje (žr. Auer, Spiekermann 2011; Coupland, Kristiansen 2011; Stoeckle, Svenstrup 2011).

- 2) *Destandartizacija*: nebelieka „vienos geriausios“ kalbos idėjos, randasi kelios **vienodai geros** kalbos atmainos, pvz., greta bendrinės kalbos, regioninės tarmės. (Regioninės tapatybės atgimimas skatina sentimentus tarmei, be kitų, Mugglestone 1995).

Metodas – naujovė lietuvių kalbotyroje

Čekuolytė 2008, 2010; Širvytė 2009; Vainalavičiūtė 2009

Tyrimo klausimai

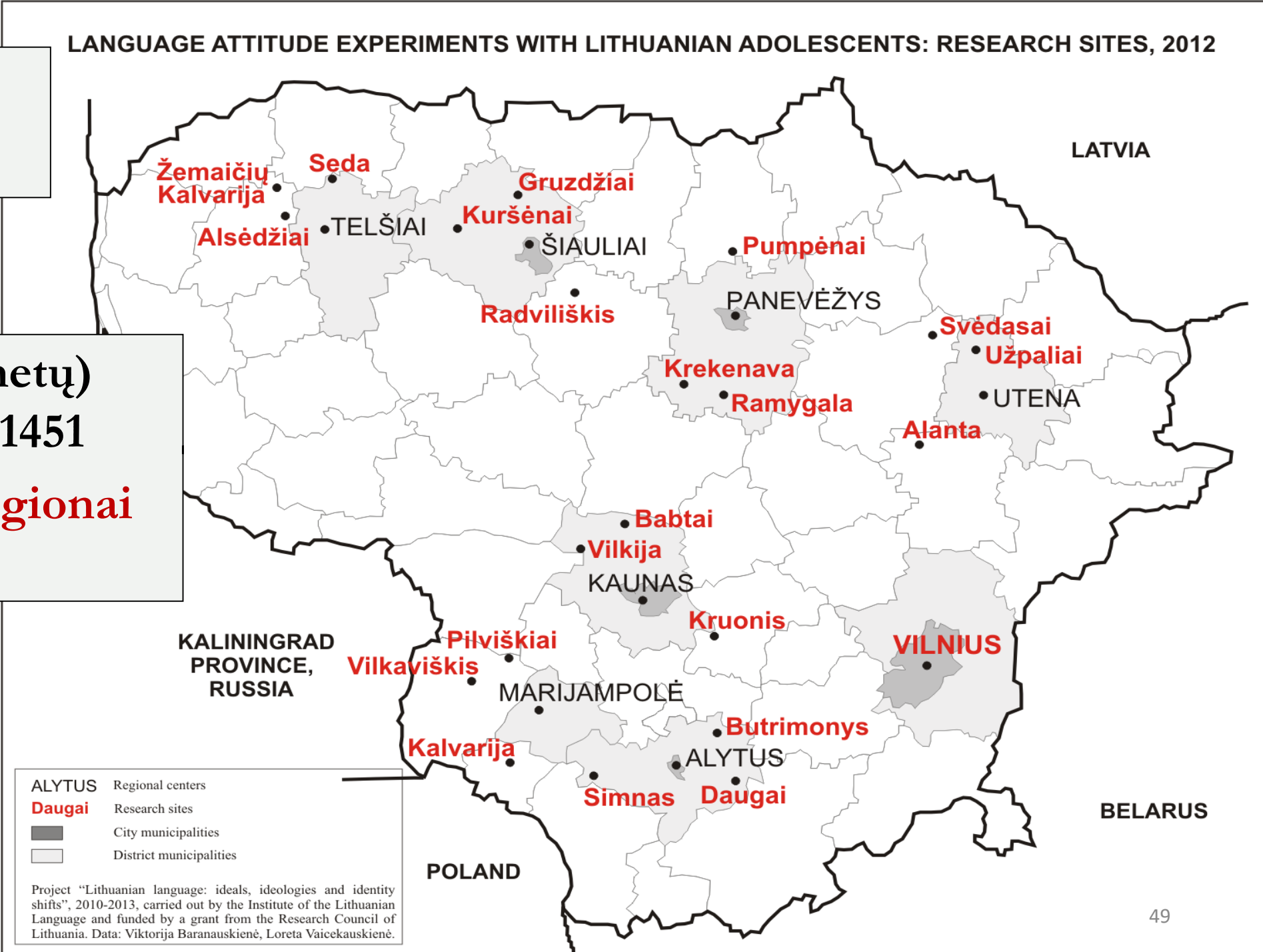
- Ar socialiniai vertinimai priklauso nuo sąmonės lygmens, kuriame vyksta jų „procesingas“? Ar skirtingi sąmonės lygmenys atskleidžia skirtingas nuostatas?
- Ar pasąmoninės nuostatos siejasi su dabartinės lietuvių kalbos vartojimu?
- Kokie galimi lietuvių kalbos raidos scenarijai? Ar regioniniai miestai tampa konkurencingais kalbinės normos traukos centrais?

**PAGRINDINIS
TYRIMAS**

9 ir 10 kl. (15-17 metų)
moksleiviai, N = 1451

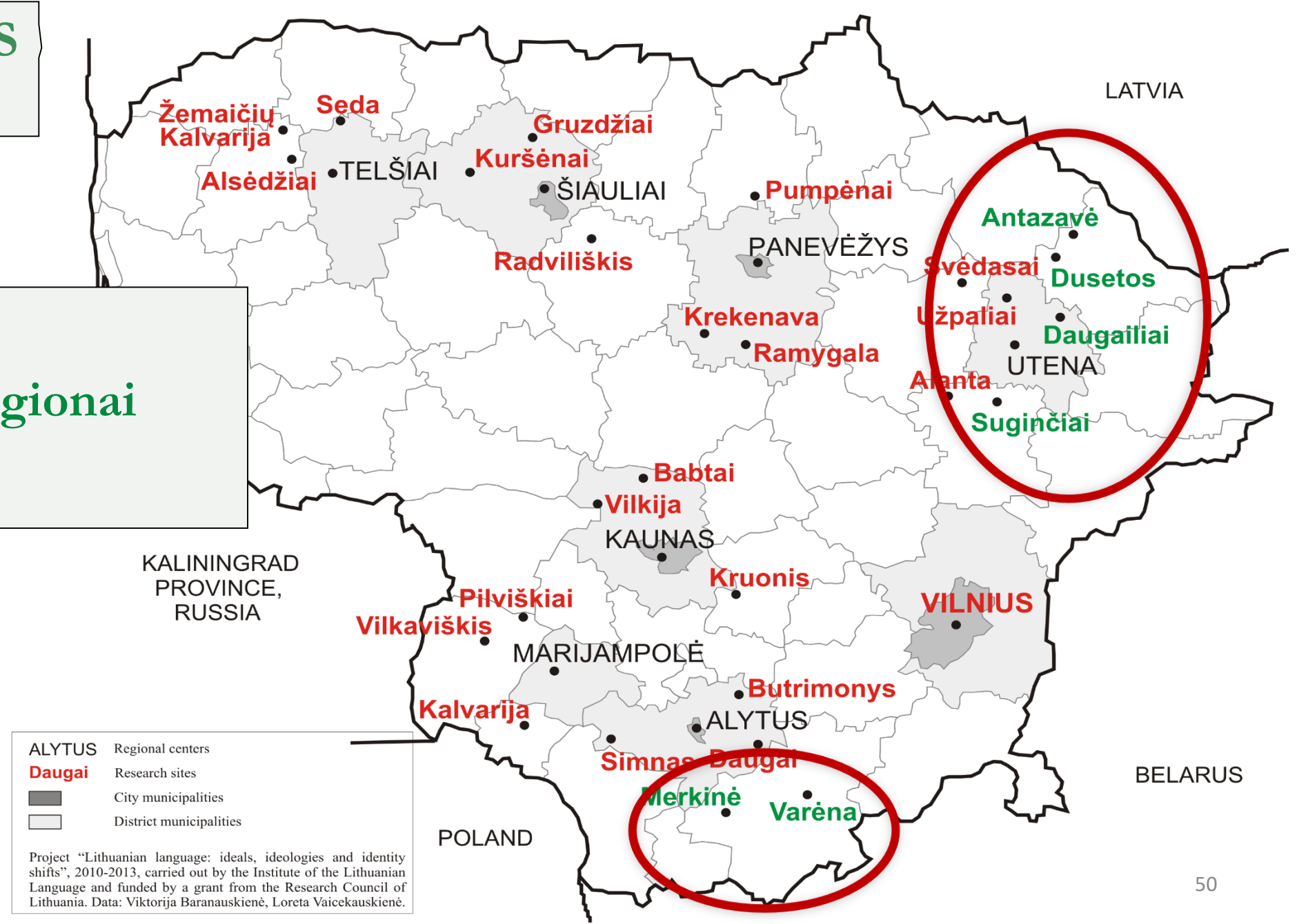
23 mokyklos: 7 regionai
ir Vilnius

Project "Lithuanian language: ideals, ideologies and identity shifts", 2010-2013, carried out by the Institute of the Lithuanian Language and funded by a grant from the Research Council of Lithuania. Data: Viktorija Baranauskienė, Loretta Vaicekauskienė.

**KONTROLINIS
TYRIMAS**

N = 232
6 mokyklos, 2 regionai

ALYTUS Regional centers
Daugai Research sites
 ■ City municipalities
 □ District municipalities

Project "Lithuanian language: ideals, ideologies and identity shifts", 2010-2013, carried out by the Institute of the Lithuanian Language and funded by a grant from the Research Council of Lithuania. Data: Viktorija Baranauskienė, Loreta Vaicekauskienė.

Speaker Evaluation Experiment

(1) Bendrinė (2) Vilniaus (3) Regioninė tarmė

2 vaikinų ir 2 merginų balsai kiekvienai kalbai

Iš viso $4 \times 3 = 12$ balsų, maždaug po 15 sek.

**Koks yra geras
mokytojas?**

Iš viso:

9 ir 10 kl. (15-17 metų)
moksleiviai, N = 1700

29 mokyklos, 7 regionai
ir Vilnius

- mokinių vs dėstytojų balsai
- Mokytojų balsai KONTROLINIAME tyrime geriau išryškina skirtumą tarp bendrinės ir VLN balsų

Tarminiai požymiai sąmoningai nedideli:

Paklausius balsų ir užpildžius anketas, mokinių buvo klausiama:

- **Kaip manote, apie ką šis tyrimas?**

(Iš tiesų – reakcija į kitų žmonių kalbą laikoma vienu iš būdų suprasti ir kategorizuoti pasaulį)

Panevėžio	•v
Marijampolės	•v
Bendrinė	•v
Telšių	•v
Vilniaus	•v
Klaipėdos	•v
Utenos	•v
Šiaulių	•v
Kauno	•v
Alytaus	•v

**Man
labiausiai
patinka?**

Kas yra „teisinga“ nuomonė šiandien Lietuvoje?

Ką sako tėvai? Mokytojai?

Geriausia kalba yra

- Lietuvių (taisyklinga, gramatiška), **bendrinė**
- **Tarmės** yra vertybė, jas reikia saugoti, čia mūsų krašto kalba

O kaip gaudavau nuo tėvo „strėlių“ kad grįžusi iš mokyklos kalbu taisyklingai! „Jau uturt nemąki!“ – išdroždavo užsispyręs aukštaitis. Nedaug ką iš vaikystės prisimenu. Bet šitą priekaištą, girdžiu ir net matau, lyg tai būtų pasakyta šiandien. :)

Komentaras feisbuke, 2017

Kalbiek Žemaitiškā

Socialinis/Kultūrinis tinklapis

Patinka
 Sekti
 Žinutė

Laiko juosta

Apie

Nuotraukos

Mėgsta

Vaizdo įrašai

28 tūkst. tai patinka

Vilma Masalskytė and 10 other friends

Įrašas

Nuotrauka / Vaizdo įrašas

Jeigu teorija galioja:

Reitingai (sąmoningos vertės): tarmė geriausia

balsai (pasąmoninės vertės): tarmė blogiausia

Rezultatai

TOP10?

1. **Vietinė (regiono) kalba**
2. Vilniaus arba Bendrinė kalba
3. Kauno (II)
4. Klaipėdos (III)
5. - 7. Šiaulių/Alytaus/Panevėžio (IV/VI/V)
8. Utenos (VIII)
9. - 10. **Marijampolės/Telšių (VII/IX)**

**Kažkas
negerai?**

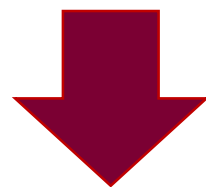

Taigi vertinant svarbu ne kalbos formos, o vietos socialinė reikšmė

1. Sava, lokaliu mastu svarbi vieta
2. Nacionaliniu mastu svarbi vieta

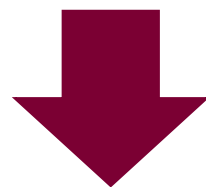
Ar merginos ir vaikinai reitingavo vienodai?

Mokyklos perspektyva

Bendrinė kalba > už visas

Bendruomenės perspektyva

Mūsų krašto tarmė > už visas

440

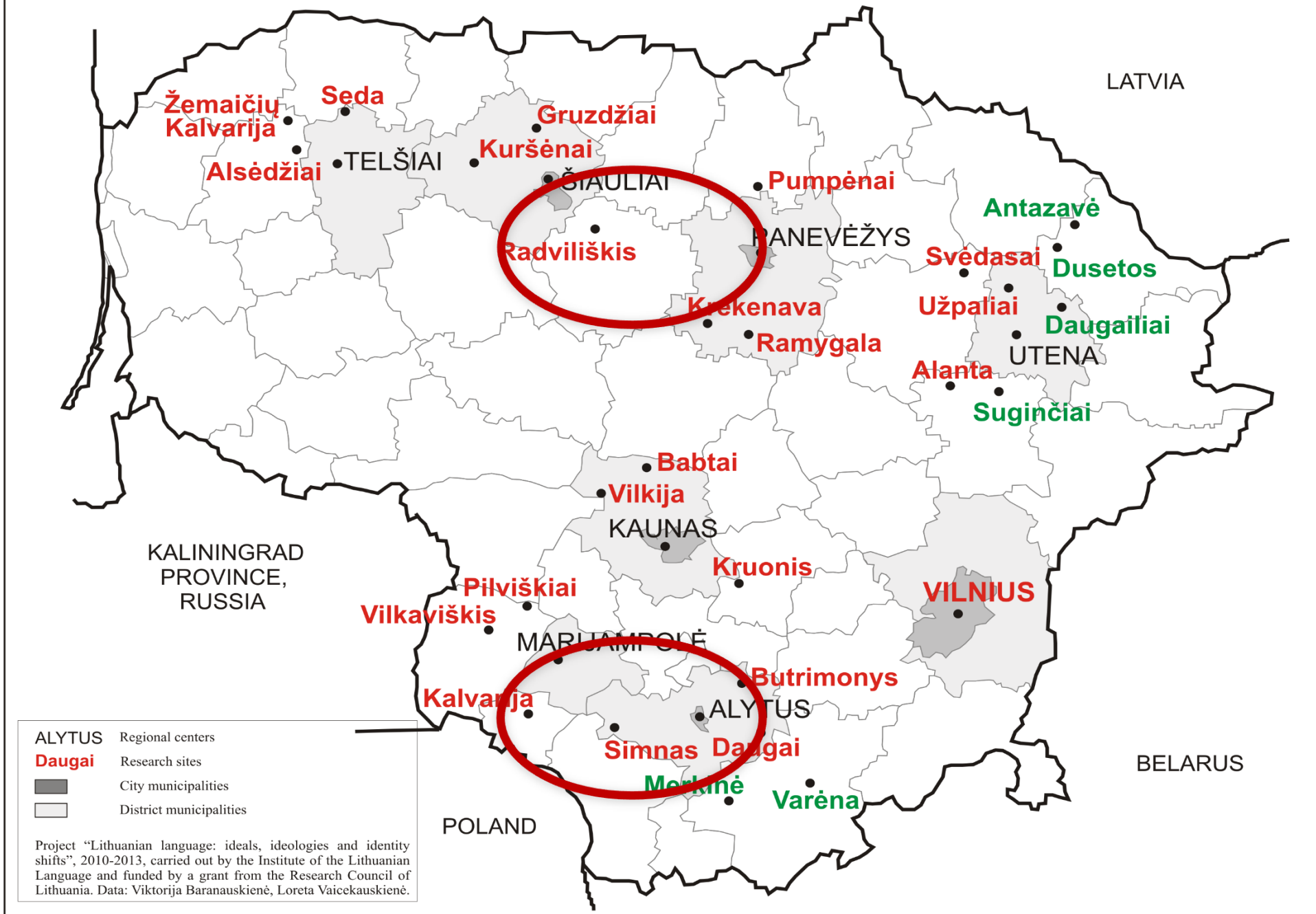
Bendruomenės požiūrį labiau palaikė?

- Vaikiniai savo krašto tarmę vertino **reikšmingai geriau** už visas kitas

- Merginos savo krašto tarmę vertino gerai, bet ne geriausiai, o **lygiai gerai** su Vilniaus ir bendrine

Dviejose apskrityse merginos netgi sulaužė
taisyklę ir savo tarimei neskyrė I vietos

?

Teo Pilka nuotraukos

Dark feelings

**Šiauliai ne miškas
Tačiau su mėlynėmis
Išeiti gali.**

[...] Seimas 2019 paskelbė Žemaitijos metais. Dabar žemaitiškai skaitau, kaip mano FB draugai žemaičiai džiūgauja. (taip, aš moku žemaitiškai, panevėžietišškai, ignalinietiškai ir šiaulietišškai su žodynu arba lydinčiu asmeniu, kad nemuštų.) (Haroldas Mackevičius, komentaras feisbuke, 2017)

M01, ŠIAULIAI: galbūt mūsų [Šiaulių] kalba ir yra pašiepiama ten televizijoje ar dar kažkur bet taip pat kartais esu girdėjusi pavyzdžiui pašiepia pašiepia ir Marijampolės kalbą ta prasme irgi ten pabrėžia kai kuriuos žodžius ta prasme yra keli miestai kurie būna kaip ir kaip ir atseit pajuokos centrai irgi maždaug dėl savo tam tikrų žodžių.

MO2, ALYTUS: yra tokių tarmių žmonių kurios yra tikrai juokingos ir žmonės kuriomis kalba tai na yra truputį pašiepiami ir pavyzdžiui kai kas nors tikrai žinau tokių žmonių kad išvaž atvažiuoja tarkim iš Marijampolės tai iš tų žmonių tikrai yra na na traukiami per dantį taip švelniai pasakius.

Per visą Lietuvą vaikinai paremia **Šiaulių** ir **Panevėžio** tarmę – dėl vaikinų balsų jos pakyla į aukštesnę poziciją.

When in Panevėžys... Rajono suoliukas yra, trūksta tik siemkių pučioko.

alintis

bambalio 3

Patinka · Atsakyti · 3h

Ką pažįsti, ka taip drąsiai sėdi?

Cha cha · Atsakyti · 3h

10

Neiškeldami ryškiai aukštyn, bet vis tik geriau už merginas vaikinai įvertina **Marijampolės ir Telšių** tarmes.

Merginos geriau už vaikus įvertina **bendrinę kalbą**.

Taigi

440

Vaikinai palaiko „tarmiškiausias“ ir „vyriškas“ tarmes

Merginos – mokyklos normas.

„Tarmės kaip tarmės“

?

440

Alytaus ir Utenos

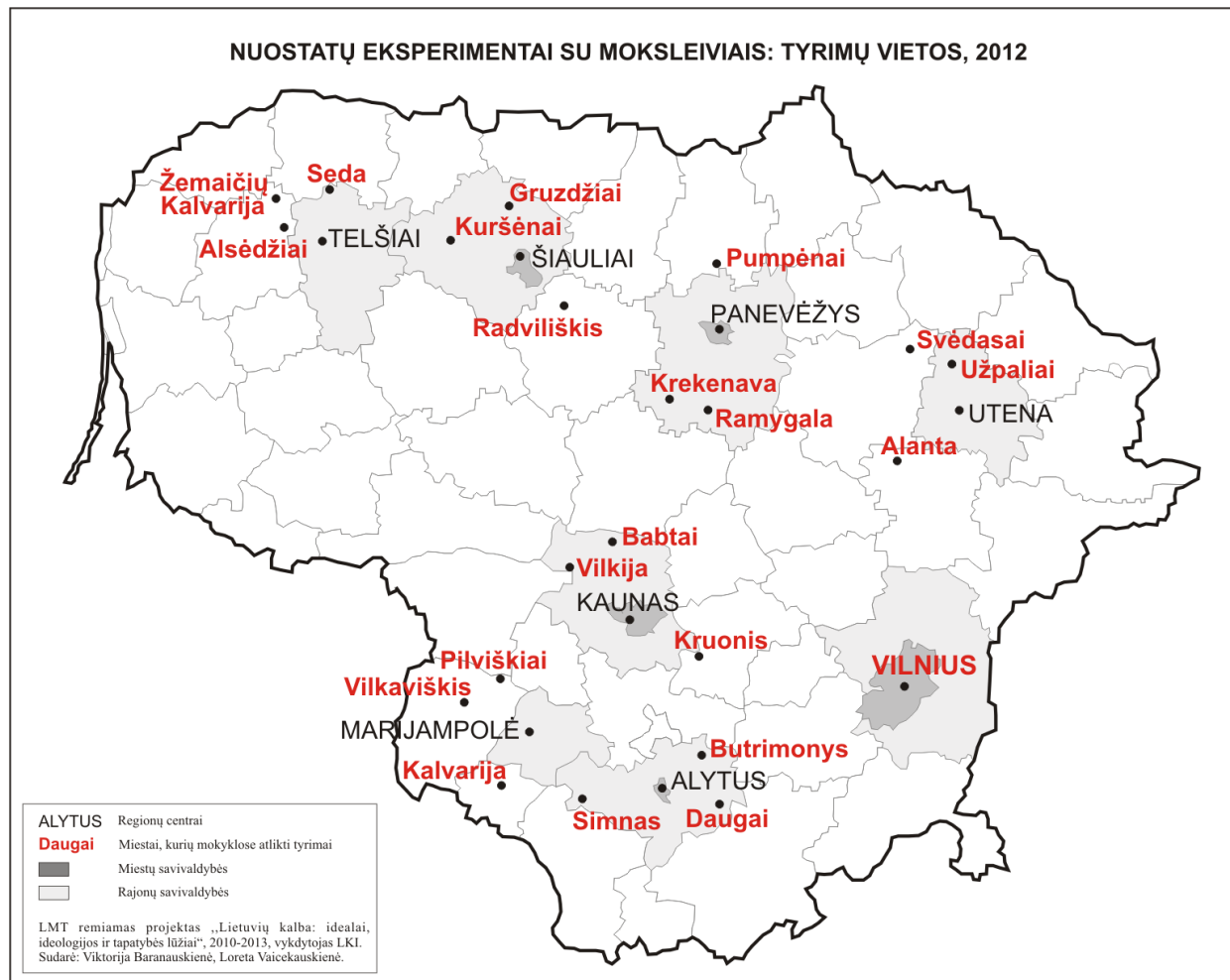
440

Bet sava – vis tiek geriausia

O kodėl tada tradicinės tarmės nyksta, jaunimas vis mažiau kalba tarme?

Vertinant pasąmoningai

Iškeliamos „netarmės“

	BK		VLN		Tarmė
Protingas	2.14	***	2.43	***	3.01
Rimtas	2.45	***	2.88	***	3.29
Siekiantis tikslo	2.46	***	2.85	***	3.30
Patikimas	2.66	***	2,92	***	3,36
Pasitikintis savimi	2.39	***	2.76	***	3.20
Kietas	3.40	*	3.47	***	3.82
Įdomus	2.85	/	2.88	***	3.44
Malonus	2.53	***	2.64	***	3.23

Lytis vėl turi reikšmės:

	BkM	BkV	VlnM	VlnV	VtV	VtM
Protingas	2.07	2.22	2.29	2.58	3.00	3.02
Rimtas	2.47	2.44	2.74	3.04	3.19	3.38
Siekiantis tikslo	2.42	2.51	2.78	2.92	3.24	3.37
Patikimas	2.57	2.76	2.77	3.10	3.30	3.40
Pasitikintis savimi	2.35	2.43	2.77	2.75	3.10	3.33
Kietas	3.43	3.38	3.57	3.35	3.60	4.03
Įdomus	2.82	2.90	2.88	2.89	3.30	3.59
Malonus	2.26	2.80	2.52	2.79	3.21	3.25

Kova už 'geriausios kalbos' pozicijas

DK

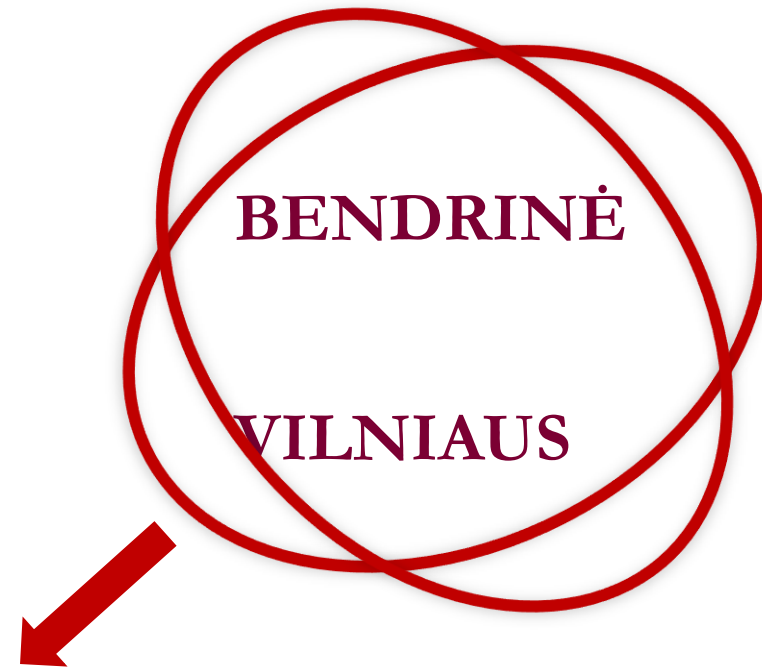
LT

**KONSERVATYVUS
STANDARTAS**

(**superiority**: *intelligent, goal-directed...*)

MODERNUS STANDARTAS

(**dynamism**: *fascinating, cool, nice...*)

Danų teorija Lietuvoje galioja

Vertina sąmoningai

Tarmės > netarminės klb

Netarminės klb > tarmės

Vertina pasąmoningai

Net žemaičiai
pasąmoningai
nuvertina savo
tarmę.

Net Kaunas
atiduoda taškus
Vilniui.

Ženklos Telšiū miesta. 2008. Nutraukta Zordsdavini iš Vikipedėjės žemaitėškas (<https://bat-smg.wikipedia.org/wiki/Telšė>)

Kas paveikė sąžmoninius tarmės ir netarmiško kalbėjimo vertinimus?

- Tyrimai rodo, kad asociacija **centru/periferija kaip kilmės vieta**, gali aktyvuoti su vieta siejamus **stereotipus** (Garrett, Williams & Evans 2005)
- Stiprios standartinės kalbos ideologijos valstybėse **tarmė** gali tapti **svarbiausiu** vertinimo kriterijumi (Bugge 2018: 314)

GROUP DISCUSSIONS WITH STUDENTS ABOUT LANGUAGE DIVERSITY: RESEARCH SITES, 2012

Kalbėtojų stereotipai:

Grupės diskusijos su 83 moksleiviais (17-18 m.; 40 vaikinų ir 43 merg.), 10 gimnazijų, 9 miestai; vid. 8 mokiniai grupėje.

ALYTUS Regional centers: sites of the research
City municipalities
District municipalities

Project "Lithuanian language: ideals, ideologies and identity shifts", 2010-2013, carried out by the Institute of the Lithuanian Language and funded by a grant from the Research Council of Lithuania. Data: Viktorija Baranauskienė, Loretta Vaicekauskienė.

Bendrinė, jaunimo,
Vilniaus kalbos ir
tarmės: kaip
skamba taip
kalbantys žmonės?

Neigiamos savybės

(statistiškai reikšmingai dažniau nei apie VLN ar BK): *kaimietis* (59), *senamadiškas* (42), *senas* (35), *siaurų pažiūrų* (26), *neišsilavinęs* (16), *neturintis gero darbo* (12)

(ASRESID (adjusted standardized residual) >2)

Teigiamos savybės: *nuoširdus* (55), *šiltas* (55), *linksmas* (41)

Kai kuriems kontekstams tarmės socialinė vertė yra vis dar reikšmingesnė už standartinės kalbos vertes, bet ne viešumai.

Taigi: destandartizacijos scenarijus nepatvirtintas.

„Geriausia kalba“ Lietuvoje yra ir

TARMIŠKA

NETARMIŠKA

atvirai
palaiko vietos tapatybę

simbolinė vertė

pasąmoningai
vienodina kalbėjimą
lietuviškai

440

Vienodėjama kuria kryptimi?

Jūsų manymu, iš kur kalbėtojai yra kilę?

Ar jie kalba bendrine kalba?

440

Asociacija su Vilniumi buvo lemiamama!

Jaunimo balsai

Kalbėtojų prieskyra Vilniui	BkM1	BkM7	BkV4	VlnM11	BkV10	VlnV2	VlnV8	VlnM5	Regiono tarmė
	75	67	65	62	58	56	52	51	21
Balsų panašumas į bendrinę kalbą	BkM1	BkM7	BkV4	VlnM11	VlnM5	VlnV2	BkV10	VlnV8	Regiono tarmė
	2.0	2.0	2.3	2.5	2.6	2.8	2.9	3.0	4.3

Suaugusiųjų balsai

Kalbėtojų prieskyra Vilniui	BkM7	BkV10	VlnM11	VlnV2	VlnM5	BkV4	BkM1	VlnV8	Regiono tarmė
	68	64	63	60	57	51	50	47	37
Balsų panašumas į bendrinę kalbą	BkM7	VlnV2	VlnM11	VlnM5	BkV10	BkM1	BkV4	VlnV8	Regiono tarmė
	2.1	2.3	2.4	2.6	2.7	3.0	3.5	3.6	3.6

APIE BAZĘ

APIE PAIEŠKĄ

APIE INTERVIU IŠRAŠUS

INTERVIU KLAUSIMYNAS

KAIP NURODYTI

TYRIMAI

APIE VILNIEČIŲ TARTĮ

**PAKLAUSYKITE
VILNIEČIŲ
KALBOS**

Dalintis

Patinka 0

„Manau, kad šitam regione Vilnius yra perlas tam tikra prasme, kaip miestų miestas, kuris kultūrine, architektūrine ir šarmine prasme yra stebuklingas. Lietuvoj kito tokio nėra ir dėl to studentai, kurie atvažiuoja, jie labai sunkiai su juo išsiskiria, jisai yra traukos centras ir tas yra kartu ir blogai, ir gerai.“

44 m. munitinės pareigūnas

VILNIEČIAI APIE ...

VILNIŲ

VILNIEČIUS

KALBĄ

KAITĄ

SENAMIESTĮ

GRAFIČIUS

VAIKYSTĘ

KAUNĄ

RAJONUS

Šioje bazėje skelbiame vilniečių pasakojimus apie gimtąjį Vilnių: miesto erdves ir kaitą, savitumą lyginant su Lietuvos ir kitų Europos valstybių miestais, vaikystę mieste, Vilniaus kalbą.

Bazę sudaro 120 interviu su įvairaus amžiaus ir profesijos suaugusiais lietuviais, rusų, lenkų ir kitų tautybių vilniečiais. Informantai atrinkti pažįstamojo pažįstamojo principu. Beveik visi jie yra gimę Vilniuje, kai kurie yra

PAIEŠKA

Amžiaus grupė

- 18-24
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-85

Lytis

- mot.
- vyr.

Gimtoji kalba

- LT_LT
- RU_RU
- LEN_LEN
- RU_LEN
- LT_RU
- LT_LEN

*VŠL06: vis tiek yra Vilnius yra **didelis** miestas ir yra **autoritetas** ir galbūt žmonės na ta prasme jis yra **kosmopolitiškas** ir taip toliau todėl atrodo kad viskas yra labiau **pažengę į priekį**. (MOKSLEIVIŲ DISKUSIJOS)

Kadangi čia daug aukštųjų mokyklų tai pirmiausia jisai [vilnietis] **išsilavinęs** va. (44 m. muitinės pareigūnas; VILNIEČIŲ INTERVIU)

* MUT03: aš pasirinkau **sėkmingas** miestietis ir **įdomus**. Sėkmingas tai aš man nes manau kad ta tokio kalba jina suteikia tokią toki s nu toki tokią sėkmę kad atrodo jis **taip gražiai šneka** ir **jam viskas yra labai gerai ir labai gerai sekasi**. (MOKSLEIVIŲ DISKUSIJOS)

Kokias socialines vertes suteikia kalbėtojo asociacija su Vilniumi?

PASITURINTIS

ŠIUOLAIKIŠKAS

PROTINGAS

IŠSILAVINĘS

VILNIETIS

MIESTIETIS

PLAČIŲ
PAŽIŪRŲ

JAUNATVIŠKAS

Ar sąžmoninės nuostatos siejasi su dabartinės lietuvių kalbos vartojimu?

- **TV ir radijo kalba neformalėja** (diachroniai tyrimai: Tamaševičius 2017; Girčienė 2017); žurnalistų tartis panašėja su **Vilniaus kalbos norma**, yra koreliacija su pramoginiu stiliumi (Čičirkaitė 2017). Ar demokratėjimo procesas vėluoja (Schoroškaitė 2018)?
- Danijos situacija laikoma “didumai šiandienos Europos kalbos bendruomenių būdingų polinkių avangardu“ (Grondelaers & Kristiansen 2013: 27)
- Ar pastebėta Vilniaus kalbos asociacija su dinamizmo reikšmėmis dar ryškės? Kokį vaidmenį Vilnius ir Vilniaus kalba vaidins Lietuvos jaunimo pasirinkimams? Ar kodifikuotųjų tarties bruožų plitimas priklausys nuo viršenybės reikšmių poreikio? Ar bendrinės kalbos turinys variantiškes?

Alea iacta est

Ateities planai

- Nepublikuota medžiaga
- Sintetinti rezultatus ir publikuoti anglų kalba
- Publikacijos su bendraautoriais SLICE tinkle
- Mokyklos stiprinimas
- Kolektyviniai ir tarpdisciplininiai projektai

Ar lietuviai draugiški savo kalbai ir vienas kitam?

Fotolia nuotr. / Kaip jūsų pasakyti žodžiai veikia kitus?

Autorius: Mažvydas Karalius, Evelina Blaževič ir Viktorija Buzaitė

Šaltinis: 15min

Lietuvoje daug pykčio, keiksnojimų ar net paniekos susilaukia tie, kurie viešojoje erdvėje išdrįsta pajudinti „visų išpažįstamas“ vertybes – religiją, šeimą ar, be kita ko, kalbą. Kritika dažnai suvokiama kaip „chaoso įvedimas“, tradicijų griovimas.

Karalius, Mažvydas, Evelina Blaževič, Viktorija Buzaitė „Ar lietuviai draugiški savo kalbai ir vienas kitam?“ In *15min.lt*, 2017-08-06.

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ar-lietuviai-draugiski-savo-kalbai-ir-vienas-kitam-56-836448>

Tyrimas: emocijas feisbuke dažniau reiškia moterys, vyrai – daugiau ironizuoja

122fzom nuotr. / Emotikona

Autorius: Kristina Varkulevičiūtė, Joris Kazlauskas

Šaltinis: 15min

Mokslininkai iki šiol skyrė nemažai dėmesio feisbuke skelbiamo turinio raiškai tirti. Tyrimai parodė, kad vyrai paprastai būna uždaresni, mažiau emocingi ir ironiškesni, o moterys – jausmingesnės ir atviresnės.

Kazlauskas, Joris, Kristina Varkulevičiūtė „Emocijas feisbuke dažniau reiškia moterys, vyrai – daugiau ironizuoja.“ In *15min.lt*, 2017-10-06.

<https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/santykiai/tyrimas-emocijas-feisbuke-dazniau-reiskia-moterys-vyrai-daugiau-ironizuoja-1024-863480>

Skandinavų kalbų politika: kalba ne institucijų, o kalbėtojų

Pildjumbo.com nuotr. / Rašymas

Autorius: Gabija Gedrimaitė, Miglė Apyvalaitė

Šaltinis: 15min

Daugelyje sričių lygiuojamės į Skandinaviją, todėl kylant diskusijoms dėl valstybinės lietuvių kalbos politikos, gretinti bandoma būtent su Skandinavijos šalių kalbos politikos principais.

Gedrimaitė, Gabija, Miglė Apyvalaitė „Skandinavų kalbų politika: kalba ne institucijų, o kalbėtojų“. In *15min.lt*, 2017-06-13.

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/skandinavu-kalbu-politika-kalba-ne-instituciju-o-kalbetoju-233-811426>

Vilniaus
universitetas

Neabejoju, kad turite klausimų

LITERATŪRA

- Androutsopoulos, Jannis (2011) 'From variation to heteroglossia in the study of computer-mediated discourse' in Crispin Thurlow and Kristine Mroczek (eds) *Digital Discourse: Language in the New Media* (Oxford: Oxford University Press), p. 277–298.
- Auer, Peter & Helmut Spiekermann. (2011). "Demotisation of the standard variety or destandardisation? The changing status of German in late modernity (with special reference to south-western Germany)." In Tore Kristiansen & Nikolas Coupland (eds.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus, pp. 161–176.
- Blommaert, Jan. 2010. *The sociolinguistics of Globalization*. Cambridge University Press.
- Bugge, Edit (2018). Attitudes to variation in spoken Faroese. *Journal of Sociolinguistics* 22/3, 312–330.
- Coulmas, Florian. 2013. *Sociolinguistics: The study of speakers' choices*. Cambridge University Press.
- Coupland, Nikolas. (2009). Dialects, standards and social change. In Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia Quist & J. Normann Jørgensen (eds.). *Language attitudes, Standardisation and language change: Perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus forlag, 27–49.
- Coupland, Nik & Tore Kristiansen. (2011). "SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation." In Tore Kristiansen & Nik Coupland (eds.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus Press, pp. 11–35.

- Čekuolytė, Aurelija. (2008). *Danskernes og litauerne holdninger til det engelske sprog på forretningsvinduerne i København og i Vilnius: En masketest*. Unpublished BA thesis. Vilnius University.
- Čekuolytė, Aurelija. (2010). “Jaunimo požiūris į angliškus žodžius suaugusiųjų kalboje.” *Kalbos kultūra*. 83, pp. 322–341.
- Čičirkaitė, Ramunė (2017). Tarties standartas eteryje: koks jis ir kaip pakito? In Loreta Vaicekauskienė (ed.). *Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausias kalbos idėja*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 259–276.
- Deumert, Ana (2014) ‘The performance of a ludic self on social network(ing) sites’ in Philip Seargeant and Caroline Tagg (eds) *The Language of Social Media: Identity and Community on the Internet*. (London and New York: Palgrave Macmillan), p. 23–45.
- Eckert, Penelope. 2008. Variation and the indexical field, *Journal of Sociolinguistics*, 12/4, 453–476.
- Garret, Peter. (2010). *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Peter, Angie Williams & Betsy Evans (2005). Accessing social meanings. *Acta Linguistica Hafniensia* 37, 37–54.
- Girčienė, Jurgita (2017). Adresato įvardijimo perversmas žiniasklaidoje. In Loreta Vaicekauskienė (sud.) *Lietuvių kalbos idealai. Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausias kalbos idėja*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 191–214.
- Grondelaers, Stefan & Tore Kristiansen (2013). On the need to access deep evaluations when searching for the motor of standard language change. In Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (eds.). *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus, 9–52.

- Kristiansen, Tore, Peter Garret & Nikolas Coupland. (2005). Introducing subjectivities in language variation and change. *Acta Linguistica Hafniensia* 37, 9–36.
- Kristiansen, Tore & Stefan Grondelaers (eds.). *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus
- Kristiansen, Tore. (1997). Language Attitudes in a Danish Cinema. *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. London: MacMillan Press Ltd., 291–305.
- Kristiansen, Tore. (2001). Two standards: one for the media and one for the school. *Language Awareness* 10 (1), 9–24.
- Kristiansen, Tore. (2004). Social meaning and norm-ideals for speech in a Danish community. In Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Dariusz Galasiński. *Metalanguage. Social and Ideological Perspective*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 167–192.
- Kristiansen, Tore. (2009). “The macro-level social meanings of late-modern Danish accents.” *Acta Linguistica Hafniensia*. 41, 1, pp. 167–192.
- Kristiansen, Tore. (2011). “Attitudes, ideology and awareness.” In Ruth Wodak, Barbara Johnstone & Paul Kerswill (eds.) *The SAGE handbook of sociolinguistics*. Sage, pp. 265–279.
- Labov, W. (2001) Principles of linguistic change. Vol. 2, Social factors. Oxford: Blackwell.
- Leppänen, Sirpa (2012) ‘Linguistic and Generic Hybridity in Web Writing. The Case of Fan Fiction’ in Mark Sebba, Shahrzad Mahootian and Carla Jonsson (eds) *Language Mixing and Code-Switching in Writing: Approaches to Mixed-Language Written Discourse* (New York and London: Routledge), p. 233–254.
- Mugglestone, Lynda. (1995). *Talking proper: the rise of accent as social symbol*. Oxford: Clarendon Press.

- Preston, Dennis R. (2009). Are you really smart (or stupid, or cute, or ugly, or cool)? Or do you just talk that way? In Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia Quist & J. Normann Jørgensen (eds.) *Language attitudes, standardisation and language change*. Oslo: Novus forlag. 105–129.
- Schoroškaitė, Vilija. (2018). *Skal vi ikke være dus? Formalitet som udtryk for høflighed på dansk og litauisk over tid*. Bacheloropgave. Vilnius Universitet.
- Seargeant, Philip, Caroline Tagg and Wipapan Ngampramuanc (2012) ‘Language choice and addressivity strategies in Thai-English social network interactions’, *Journal of Sociolinguistics* 16(4), 510–531.
- Silverstein, Michael (1985). On the pragmatic “poetry” of prose. In D. Schiffrin (ed.), *Meaning, Form and Use in Context* (pp. 181–199). Washington, DC: Georgetown University Press.
- Stoeckle, Phillip and Christoph Hare Svenstrup. 2011. Language variation and (de-)standardisation processes in Germany. In Tore Kristiansen and Nikolas Coupland (eds.). *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus Press, 83–90.
- Širvytė, Monika. (2009). *Radviliškiečių nuostatos bendrinės kalbos ir tarmės atžvilgiu*. Unpublished BA thesis. Vilnius University.
- Tamaševičius, Giedrius. (2017). Neformalioji leksika eteryje, arba kuo toliau į mišką. In Loreta Vaicekauskienė (sud.) *Lietuvių kalbos idealai. Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausios kalbos idėja*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 215–237.
- Vainalavičiūtė, Indrė. (2009). *Anglų kalbos prestižas ir jo įtaka viešųjų užrašų kalbai*, Unpublished BA thesis, Vilnius University.
- Zhang, Wei (2012) ‘Chinese-English code-mixing among China’s netizens’, *English Today*, 28, 40–52.